

MOLNÁRNÉ LÁSZLÓ ANDREA

Nyelvészeteti kutatási lehetőségek a középiskolákban

Bevezetés

A címben szereplő szavakat – nyelvészeti, kutatás, középiskola – az olvasó talán nem érzi tematikailag összetartozónak. A kutatás jobbára az egyetemek feladata, a középiskolák falait már csak pénz és infrastruktúra hiánya miatt is többnyire elkerüli. Ha mégis van valamiféle kutatómunka a középiskolákban, az jobbára a természettudomány témaköréből kerül ki. Jelen tanulmány arra keresi a választ, hogy milyen módon válhat egy középiskolai tanár kutatóvá, milyen lehetőségei vannak arra nézve, hogy a tananyagon kívül bővebb tudományos ismereteket is átadjon a diákjainak és kutató diákká nevelje őket, de legalábbis a szellemi igényességet beléjük oltsa.

Kutató Diákok és Kutató Tanárok Országos Szövetsége

Mielőtt bármit szólnék a kutatási lehetőségekről, fontosnak tartom elmondani, hogy áll mögöttünk egy szervezet, a Kutató Diákok Mozgalma, amely ezt a munkát támogatja és megkönnyíti. A Kutató Diákok Mozgalma Csermely Péter ötletére 1996-ban jött létre azzal a céllal, hogy a tudományok iránt érdeklődő tehetséges középiskolások kutatási lehetőséghez jussanak. Az egész országra kiterjedő mentori hálózat segítségével a mozgalom fennállásának több mint tíz éve alatt több száz diák kapcsolódott be aktívan az ország legkiemelkedőbb kutatóműhelyeiben folyó tudományos munkába. A mozgalom igen sokszínű, a kutatási témák a rákkutatástól az irodalomtörténeten át az alkalmazott nyelvészetig széles spektrumot ölelnek fel. A Kutató Diákok Mozgalma nem Budapest központú szervezet, a diákok közül sok száz él falvakban, sőt a Vajdaságban, Erdélyben, Felvidéken élő diákok is részt vehetnek a munkában.

Minden év őszi megrendezésre kerül a TUDOK konferencia, ahol a diákok bemutatják kutatásaikat. Ezek a konferenciák egyre rangosabbak és színvonalasabbak, a zsűrit általában egyetemi tanárok, rangos kutatók, a szakma elismertjei alkotják. Aki nem érez affinitást ahhoz, hogy élőszóban mondja el kutatása eredményeit, az esszépályázatra nevezhet be. A legjobbak nyaranta Káptalanfüreden részt vehetnek egy táborban, ahol megismerkedhetnek egymás kutatási témáival, barátságokat köthetnek, illetve a meghívott színvonalas előadók segítségével tovább bővíthetik tudományos ismereteiket.

A magyar tehetséggondozásnak erre a példájára Franciaországban, Finnországban és Szlovákiában is elkezdődött a talentumos diákok felkutatása és segítése.

A kutató diák mellől nem hiányozhat egy tanár, aki csak akkor tudja megfertőzni diákjait a kutatás örömeivel, ha ő maga is fertőzött. Ezért a Kutató Diákok Mozgalma

mellett egy éve megalakult a Kutató Tanárok Országos Szövetsége. Ez a fiatal, de agilis szervezet összetartja a kutató tanárokat, konferenciák és egyéb rendezvények szervezésével, publikálási, pályázati, ösztöndíjas lehetőséget kínálva.

Balázs János Nyelvészeti Kutatódiák-kör

A Pápai Református Kollégium Gimnáziumában 2007 januárjában két tehetséges diák javaslatára nyolc fővel megalakítottuk a Balázs János Nyelvészeti Kutatódiák-kört. Névadónknak az iskolánkba járt, később itt tanított Balázs Jánost választottuk. A nyelvész kör nyitott minden korosztály előtt, de az eddigi tapasztalat azt mutatja, hogy a kilencedikesek-tizedikesek még nem elég fogékonyak az effajta munkára. Természetesen ezt nem szeretnénk tényként kijelenteni, elképzelhető, hogy csak a jelenlegi tagok nem elég aktívak.

Célok

A fenti kutatódiák-kör létrehozásával egyrészt tudományos, másrészt pedagógiai célom volt.

Ahogy a név is mutatja, nyelvészeti kutatásokat kívánunk végezni a gyerekekkel. Ezek a kutatások jobbra az alkalmazott nyelvészet területeiről kerülnek ki. Nem reprezentatívak ugyan, de mégis kutatások, így a diákok megismerkedhetnek a kutatómunka minden fázisával, kezdve a témaválasztással, majd a szakirodalom felkutatásával, elolvasásával, értelmezésével, a kutatómódszertannal, végül a publikálás szabályaival. Fontosnak tartjuk még, hogy olyan témák kerüljenek elemzésre, amelyek egyébként nem szerves részei a középiskolai tananyagnak. Ezzel rá kívánjuk ébreszteni a diákokat arra a tényre, hogy a tantárgyak mögött tudományok állnak, és ezek a tudományok nagyon gyakran számukra ismeretlen, de mégis érdekes kutatásokat folytatnak. A szokatlan, nem tankönyvi adathalmaz egyfajta a világra rácsodálkozó attitűdöt vált ki a gyerekekből. Szent-Györgyi Albert azt mondta, számára „a könyvszagú ismeretek felezési ideje néhány hét”, emiatt inkább horgászni ment, néha halra, néha új ismeretekre. A Kutatódiák-kör halat még nem fogott, de igyekszik Szent-Györgyi példáját követni és új ismeretek fogását lehetővé tenni. Ebből kifolyólag a diákoknak módjuk van megismerkedni a legújabb nyelvészeti kutatási eredményekkel. Ez a többlet-tudás segítheti őket az emelt szintű magyar érettségire való felkészülésben, sikerélményt ad nekik az iskolai életben, sőt egy globális látásmód kialakulását is elősegíti, a „minden összefügg mindennel” felfedezésének élményét.

A programokat úgy igyekszünk összeállítani, hogy a diákok részesei lehessenek a tudományos élet egyik legtipikusabb területének, a „konferenciázásnak”. Emiatt törekszünk arra, hogy magunk is szervezzünk konferenciát, így a tanulók megismerkedhetnek a szervezés háttérmunkájával, maguk is részt vehetnek konferencián – passzívan, hallgatóként, sőt a TUDOK konferenciákon kutatásuk bemutatásával aktív szereplőkké is válhatnak.

A neveléstudományi célok talán a fentieknél sokkal szignifikánsabbak. Tekintettel arra, hogy a diákkör nem működik nagy létszámmal, és nem is tervezi a tömegesség válást – hiszen egyetlen vezetőtanár nem képes sok kutatást felügyelni –, ki lehet használni a kis közösség adta összes lehetőséget. Egyrészt fejleszteni lehet a csapatmunkát, a csapatszellemet. A diákok tudják egymás kutatási területeit és kötelessé-

güknek tartják egymás segítségét. A kutatási téma megválasztása nem kis kreativitást igényel. Jobbára ajánlott témákból választhatnak a diákok, de maguk is elhatározhatják, hogy mivel szeretnének foglalkozni. A kutatás a vezetőtanár felügyeletével, segítségével, de önállóan zajlik, az önálló munkára nevelés mindenképpen célja a tevékenységnek. Emellett a diákoknak meg kell tanulniuk beosztani, ütemezni és határidőre elvégezni a munkájukat. Ehhez nem kevés kitartásra, önfegyelemre van szükségük. Legutoljára hagytam a legfontosabb nevelési célt, az értékek, nézőpontok átadásának lehetőségét, a példakép nevelő hatását. Bármely kutatás lefolytatása nem kevés együtt töltött órát igényel mind a vezetőtanártól, mind a diáktól. Ezek alatt az órák alatt ki kell alakulnia egy olyan bensőséges viszonyoknak, olyan őszinte légkörnek tanár és diákja között, amely elősegíti a kamaszkori problémák megoldását, a kérdések megválaszolását. Megfigyelhető mostanában a gyerekek elmagányosodása, felnőtt támasz nélkül maradása, ezt a problémát is megoldhatja az ilyen közös tevékenység. Ennek a bensőséges viszonyoknak mindenképp ki kell alakulnia tanár és diák között, amennyiben ez elmarad, a gyerek nem fogja szívesen végezni a kutatást, esetleg le is morzsolódik.

A kutatási feladat

A témaválasztás nálunk egyelőre a vezetőtanár javaslatára történik. A tanár felvet kutatható területeket – lehetőség szerint a diákok életkori sajátosságainak és érdeklődésének megfelelőket –, például tanár-diák kommunikáció, manipulációs stratégiák, szó-asszociációk, fordítástudományi kérdések, az sms nyelve stb., amelyek közül a diákok kiválasztanak egyet. Természetesen, ha nem kívánnak élni a felvetett témákkal, akkor ők maguk is hozhatnak valami általuk érdekesnek tartott kérdést. Tekintettel arra, hogy a kommunikáció az élet minden területén megjelenik, nem zártuk ki sorainkból a természettudományos érdeklődésű fiatalokat; inkább arra törekszünk, hogy esetükben a szaknyelvi, terminológiai ismereteket gyarapítsuk. A témaválasztást követi a módszer megválasztása, majd a konkrét kutatás elvégzése, értékelése és előadásá alakítása.

Egy konkrét kutatás bemutatása

Végül be kívánok mutatni egy konkrét kutatási folyamatot, amelyet 2006 januárjában kezdtünk el egy tehetségesnek tűnő diákkal. Hosszas gondolkodás után fordítástudományi területet választottunk, olyat, amely megfelelt az életkori sajátosságainak és az érdeklődési körének. Így a választás a fiatalok becézési szokásaira és ennek fordítástudományi vetületeire esett. Megállapodtunk, hogy a módszer kérdőíves legyen. Ezt követően megírtuk a kérdőíveket magyarul, majd lefordítottuk őket angol és német nyelvre. A magyar kérdőíveket a gimnáziumunk diákjai töltötték ki, a német és angol nyelvűeket a gimnáziumunk testvériskoláiba járó tanulók. Míg az adatok összegyűltek, elolvastunk releváns szakirodalmakat a nevekről, illetve azok fordításának lehetőségeiről, főképp Klaudy Kinga tollából, Vermes Albert disszertációjából, illetve Simigné Fenyő Sarolta munkáiból. Ezt követte a kérdőívek elemzése, végül az eredmény „power point”-os előadásá formálása. Tekintettel arra, hogy a regionális TUDOK konferencián Erdélyi Lóránd – aki ezt a kutatást végezte – továbbjutott az országos döntőbe, a kutatás színvonalasabbá tétele érdekében szükségesnek éreztük egy aktív műfordítóval is konzultálni ebben a témában. Ezért kerestük fel Nádori Lídiát,

aki további ismeretekkel halmozott el minket. Az új információkkal az előadást kibővítettük, így készülünk az országos döntőbe.

További lehetőségek

A fenti célok megvalósításának csak a kreativitás hiánya szab határt. A diákokkal közös megegyezéssel célul tűztük ki magunk elé, hogy se őket, se a vezetőtanárt ne terheljük túl, tehát inkább ritkábban, de színvonalas programokat szervezünk. Ezért került be az éves tervbe egy hazai, de nem feltétlenül bölcsész tudományi kutatóintézet meglátogatása, egy hazai neves nyelvész meghívása, pár napos nyári táborozás megszervezése. Ez a táborozás szintén ötvözni akarja a szellemi és lelki meggazdagodást. Ebben az évben Visegrádra készül a Kutatódiák-kör, és a reklámokban fellelhető manipulációs eszközök vizsgálatát tűzte ki célul. Ennek behatóbb tanulmányozására el kívánunk látogatni a Sonda-Ipsoshoz, az MTA Kommunikációelméleti Kutatócsoportjához, az Anyag- és Környezetkémiai Intézetbe, illetve a MAFILM stúdiójába – célunk a manipuláció technikai eszközeinek (hang- és fényeffektusok) megfigyelése –, végül készülünk a régi reklámok boltjába.

Ahogy fentebb is utaltunk rá, a konferencia-élet alapos megismerése érdekében el kívánunk menni a diákokkal egy nyelvészeti konferenciára passzív résztvevőként, aktívan a TUDOK konferenciára, illetve az „interkultúra éve” jegyében mi is szervezünk egy konferenciát a Pápai Református Kollégium Gimnáziumában.

Összegezés

Középiskolában tanító nyelvtanárként néha sóvárogva vágyunk arra, hogy mi is részesei lehessünk a tudományos életnek, és ebből átadhassunk valamit a diákjainknak. A fenti dolgozat arra kívánta felhívni a figyelmet, hogy immár semmi akadály nincs annak, hogy ez a vágyunk valóra válhasson, és bepillantást kívánt nyújtani egy nemrégiben indult kis közösség aktív munkájába, ezzel is törekedve arra, hogy kedvet csináljon a kollegáknak, ötletet adjon az elinduláshoz.

IRODALOM

- Klaudy Kinga: *Bevezetés a fordítás elméletébe*. Scholastica, Budapest, 1999. [Átdolgozott kiadás]
- Lagzi István – Kiss Gábor (szerk.): *Kutató Diákok Országos Szövetsége – 10 éves jubileumi évkönyv*. Budapest, 2006.
- (szerk.): *Kutató Tanárok Tudományos Közleményei*. Budapest, 2006.
- Simigné Fenyő Sarolta: *A fordítás mint közvetítés*. Stúdium K.: Miskolc, 2006.
- Vermes Albert Péter: *Proper Names in Translation: a Relevance-theoretic Analysis*. Kossuth Egy. K.: Debrecen, 2005.
- www.kuttanar.hu
- www.kutdiak.hu